

Geachte heer Grapperhaus,

BRicht GGZ Jeugd en Gezin Amsterdam is een groepspraktijk gespecialiseerd in hulpverlening aan kinderen, jongeren en volwassenen met klachten na het meemaken van ingrijpende gebeurtenissen, met name seksueel misbruik en huiselijk geweld. We zijn kernpartner in het Centrum Seksueel Geweld Amsterdam Amstelland en bieden jaarlijks behandeling aan tientallen cliënten die kampen met de gevolgen van het meemaken van seksueel geweld. We willen graag gebruik maken van de gelegenheid onze mening te geven over het voorontwerp van het wetsvoorstel seksuele misdrijven. We zullen ons in onze reactie concentreren op de delicten verkrachting/aanranding/seksuele interactie tegen de wil.

De huidige wetgeving

Wij merken in de dagelijkse praktijk dat de huidige zedenwetgeving absoluut onvoldoende mogelijkheden biedt voor slachtoffers van seksueel geweld om erkenning en genoegdoening te krijgen voor hun vaak akelige ervaringen. We noemen drie belangrijke knelpunten.

Juridisch

Het allerbelangrijkste probleem is het moeten bewijzen van dwang, om tot een vervolging wegens verkrachting over te kunnen gaan. Het 'nee-is-nee-model' legt de verantwoordelijkheid van het voorkomen van verkrachting bij het slachtoffer: verzet is vereist. Daaropvolgende dwang of geweld van de dader is dan het bewijs dat er sprake was van verkrachting. Maar verkrachting is ook verkrachting wanneer er geen dwang of geweld bij komt kijken: veel slachtoffers bevriezen tijdens misbruik (1). Het gaat hierbij om een reflexmatige reactie waar een persoon niet voor kan kiezen. Naast bevriezen is er regelmatig sprake van: zeggen dat je niet wilt, huilen, je slap houden, proberen de ander van je af te houden, toegeven om erger te voorkomen. Ook kan er sprake zijn van andere minder aantoonbare vormen van dwang zoals: intimideren, manipuleren, onder druk zetten. Daarnaast is er in de ervaring van slachtoffers ook sprake van verkrachting op het moment dat een persoon niet in staat is om met het volle verstand ja of nee te zeggen tegen seks (bijvoorbeeld als iemand onder invloed is van middelen of alcohol) .

Bij deze zeer vaak voorkomende situaties leidt zowel het gedrag van het slachtoffer als dat van de pleger in de huidige wetgeving niet tot strafbaar gedrag. Dit wordt al snel duidelijk voor het slachtoffer bij het zogenaamde informatieve gesprek bij de (zedes) politie. In dit gesprek wordt het slachtoffer over het algemeen erkenning gegeven voor de nare gebeurtenis, maar afgeraden aangifte te doen en een juridisch traject te starten. Het moeilijk kunnen bewijzen dat het gaat om een verkrachting wordt hierbij vaak als argument opgevoerd ("het is zijn woord tegen jouw woord"). Dit komt ook naar voren in de cijfers van een recent onderzoek van I & O Research. (2)

- 1224 mensen gingen tot oktober 2019 naar de politie
- 499 X aangifte.
- 172 X naar de rechtbank.
- 102 X veroordeling voor verkrachting.

Wij constateren bij onze cliënten dat het geen kans krijgen het onrecht dat hen aangedaan is, te bevechten, opnieuw leidt tot een machteloos gevoel, hetgeen als extra traumatiserend wordt ervaren. U zult begrijpen dat deze gang van zaken het verwerkingsproces bemoeilijkt.

Sociaal en psychologisch

Wat in de wet staat, werkt ook als normstelling.

Als in de wet staat dat het alleen verkrachting is als er sprake is geweest van dwang, dan zit deze definitie ook in de hoofden van burgers, van degenen die het overkomen is, van degenen die het

gedaan hebben, van degenen aan wie het verteld wordt. We zien vaak dat dit het proces van verwerken enorm kleurt. Veel van onze cliënten kampen naast de effecten van het meemaken van seksueel geweld ook met de gevolgen van de diskwalificerende reacties van hun omgeving. Hun eigen diskwalificerende cognities kunnen de verwerking eveneens bemoeilijken (het was mijn schuld, ik had iets moeten doen, ik heb het laten gebeuren, ik had me moeten verzetten, ik had niet moeten drinken, ik had niet in die taxi moeten stappen, ik had niet met de nachtbus moeten gaan, ik had 'm niet moeten vertrouwen, ik had niet moeten gaan hardlopen in het park).

Internationaal

Tenslotte voldoet de huidige wet niet aan Artikel 36 van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul) dat in 2016 voor Nederland in werking is getreden.

Het nieuwe wetsvoorstel

Het nieuwe wetsvoorstel seksuele misdrijven heeft de bedoeling bovenstaande knelpunten te verbeteren, dat vinden we een positieve zaak. Maar naar onze mening blijven ook in het nieuwe wetsvoorstel de genoemde problemen bestaan, zij het misschien in mindere mate.

Juridisch

We missen in de Memorie van Toelichting de argumentatie voor het introduceren van het nieuwe delict 'seks tegen de wil' i.p.v. het aanpassen van het delict 'verkrachting'. We betreuren dat ook met dit nieuwe concept de bewijslast aan de kant van het slachtoffer blijft liggen; het slachtoffer dient immers aan te tonen of op z'n minst aannemelijk te maken dat zij (of hij) niet wilde en dat de pleger dat wist of had kunnen weten. Dat zal weliswaar eenvoudiger te bewijzen te zijn dan dwang en verlaagt mogelijk de drempel voor slachtoffers om aangifte te doen, maar het blijft een 'nee-is-nee' model. Dit terwijl het uitblijven van een (tegen)reactie ten gevolge van angst ons inziens nooit en te nimmer gelijkgesteld mag worden met vrijwilligheid.

Wij denken dat het spreken over verkrachting op het moment dat er sprake is van ontbreken van instemming, meer kans biedt op genoegdoening bij slachtoffers. Zo blijkt dat er in Zweden na invoering van wetgeving gebaseerd op het ontbreken van instemming, 75% meer veroordelingen zijn (3). "The review shows that, to a large extent, the new cases involve the very type of situations that the changes to the law were intended to cover – i.e. cases of surprise rape and cases where the injured party has reacted to the assault with passivity. They emphasise that it sends an important normative signal, and contributes to a reduction in the likelihood that the victim of rape believes that they have responsibility for what happened. One positive consequence of the change to the law, which has also been identified by those who work with people who have been subjected to sexual assault, is that they are now less likely to shoulder the blame for what happened, and that they now have the opportunity to seek legal redress by reporting the crime."

Sociaal en psychologisch

Voor het nieuw geïntroduceerde delict 'seksuele interactie tegen de wil' geldt een lager strafmaximum dan voor 'verkrachting'. We zijn het er niet mee eens dat de dader van 'seks tegen de wil' weliswaar een ernstig strafbaar feit begaat, maar toch een minder zwaar verwijt treft dan degene die zich schuldig maakt aan aanranding (artikel 240) of verkrachting (artikel 241). Om voor seks tegen de wil de helft van de strafmaat te hanteren van verkrachting geeft ons inziens een verkeerd signaal. Het gedrag van het slachtoffer, waarvoor zoals reeds eerder is aangegeven, het slachtoffer niet kan kiezen, is dan bepalend voor de strafmaat. Wij denken echter dat het gedrag van de pleger het uitgangspunt zou moeten zijn. Seksueel geweld tegen een persoon, die reageert met

bevriezing op dreiging van dit seksueel geweld wordt dan benoemd als seks tegen de wil, terwijl hetzelfde seksueel geweld tegen een persoon, die reageert met verzet dan gezien wordt als verkrachting. Dat zou betekenen dat, gezien het hoge percentage slachtoffers dat reageert met bevriezing, de meeste plegers een minder zware straf krijgen. Wij vragen ons af of dit de bedoeling kan zijn? Bovendien wordt de indruk gewekt dat onvrijwillige seksuele interactie met geweld of dreiging van geweld erger zou zijn dan seks waar instemming ontbreekt. Dit komt niet overeen met ervaring van slachtoffers, het ervaringsperspectief is ons inziens hierbij te weinig meegenomen.

Het ontbreken van (wederzijdse) toestemming voor seksuele interactie staat volgens ons gelijk aan verkrachting en dient op dezelfde manier strafbaar te zijn. Dit is ook in lijn met hoe Nederlanders denken over verkrachting. Van de Nederlandse bevolking geeft 92 % aan dat je het moet checken wanneer het niet zeker is of de ander ook seks met jou wil en 76% van de Nederlandse bevolking vindt geslachtsgemeenschap zonder instemming verkrachting, ook als geen dwang en geweld bewezen kan worden 2). Het 'geen-ja-is-nee-model' ofwel het 'ja-is-ja-model' legt de verantwoordelijkheid bij beide partijen, waar ze hoort. En de bewijslast komt te liggen bij degene die mogelijk over een grens is gegaan, hij (of zij) dient te bewijzen dat er sprake was van toestemming. Bij het politieonderzoek zal dan niet langer het verzet van het slachtoffer centraal komen te staan, maar de vraag aan de verdachte of er instemming was voor seks. Een bijkomend probleem van een lager strafmaximum is dat er niet automatisch sprake is van geen verjaring.

Internationaal

Naar onze mening zou de strafbaarstelling van seksuele interactie uit dienen te gaan van het begrip toestemming/consent, om deze in overeenstemming met Artikel 36 van het Verdrag van de Raad van Europa te brengen, waarin immers sprake is van de verplichting tot het strafbaar stellen van seksuele handelingen zonder wederzijds goedvinden. Het ontbreken van instemming zou centraal moeten staan in de strafbaarstelling, dit is ook in het nieuwe wetsvoorstel onvoldoende het geval. GREVIO (4) heeft in een recent rapport aangegeven dat de situatie in Zweden in overeenstemming is met het Istanbul Verdrag en een good practice is dat navolging moet vinden in andere landen. De nieuwe 'geen ja, dan nee'-wet van België, Cyprus, Duitsland, Griekenland, Ierland, IJsland, Luxemburg, Zweden, Verenigd Koninkrijk zou daarom naar onze mening ook in Nederland moeten gelden.

Conclusie

We pleiten er voor één basisdelict 'verkrachting' in de nieuwe wet op te nemen, waarbinnen gradaties aangebracht kunnen worden.

Op die manier voldoet de nieuwe wet aan het verdrag van Istanbul, biedt een adequate normstelling, doet recht aan de ervaring van slachtoffers en legt de bewijslast waar die hoort te liggen: bij degene die een mogelijk strafbaar feit pleegt.

1. Moller, A., Sondergaard, H. P., & Helstrom, L. (2017). Tonic immobility during sexual assault: A common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 96, 932–938. <https://doi.org/10.1111/aogs.13174>
2. Kanne, P., & Driessen, M. (2020). Hoe denken Nederlanders over verkrachting? Onderzoek naar kennis van ervaringen met en opvattingen over verkrachting in Nederland uitgevoerd door I & Q research in opdracht van Amnesty International.
3. Holmberg, S., & Lewenhagen, L. (2020). The new consent law in practice. An updated review of the changes in 2018 to the legal rules concerning rape. English summary of Brå report 2020:6
4. Grevio's evaluatierapport inzake wettelijke en andere maatregelen om uitvoering te geven aan de bepalingen van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van

geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (het verdrag van Istanbul, 2020. Gevonden op <https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/rapporten/2020/01/20/grevio%E2%80%99s-evaluatierapport>

Met vriendelijke groeten,

Lennie Staats

Caroline Poleij

Lynsey Reich

BRight GGZ Jeugd en Gezin Amsterdam

Baarsjesweg 224 2^e verdieping

praktijkhouders@brightggz.nl